

DOI 10.46493/2663-2675-2020-4-2

Євроінтеграційний курс України: перспективи і застереження

Summary

Ukraine's European Integration Course: Prospects and Caveats.

In the course of the research it was proved that even signing the Association Agreement and obtaining a visa-free regime of Ukraine with the EU did not bring Ukraine closer to the status of a permanent member of the European Union and NATO. One of the main reasons for the loss of such a prospect is the glaring mismatch between the promises of bright prospects for the powerful development of this geopolitical and geo-economic union, which at one time gave the «architects» of the current EU and the reality of the unrealized grand plans of transforming the EU into a world leader.

It is shown that the weak predictive potential in the assessment of the further destiny of the EU is due to the lack of proper scientific and theoretical substantiation of the basic foundations of this unprecedented geopolitical association, which is evaluated by different authors, whether as a specific federal or confederate association in which national or sovereign delegated to the supranational level. In particular, several scientific versions co-exist to provide optimal parameters for the construction and construction of the European Union. In particular, we are talking about «classically federalist», «intergovernmental» approaches, «rational choice theory», «liberal intergovernmental direction», «multilevel governance», «network management», quasi-theory called «neo-functionalism».

In fact, all of these models in one way or another ignore the proposed by S. de Gaulle model of the EU organization on the Europe of Motherland principle in favor of the cosmopolitan global project of the United States of Europe. As a result of the implementation of the Lisbon Treaty, the process of non-equivalent economic division within the EU itself has actually been legalized. Despite this, in March 2017, EU member states signed a document called Europe of Different Speeds in celebration of the 60th anniversary of the Union's founding.

It is substantiated that such violation of the principle of solidarity and equality declared in the programming documents in the EU's activities arose precisely due to the forced unification of the requirements for the national economies, which are not equal in their potential, inevitably, which creates discriminatory conditions for their dynamic possibilities. Such a geo-economic configuration leads to a slow development of the common economy throughout the EU. All of them naturally led to complaints of the political leaders of the Czech Republic, Poland, Hungary, the Netherlands (not to mention the leaders of nationalist parties in virtually all European countries) about the anti-national orientation of the current EU policy.

The conceptual conclusion is drawn: the reason for the aforementioned synchronicity of world cosmopolitanism and European transnationalism lies in the fact that due to the very complex processes of the stage of civilizational scale the world prevailed in the negative trend of global non-equivalent redistribution of goods, capital and financial resources.

At the same time, the analysis points to the need to take into account that in today's globalized world for the survival of individual nation-states (especially those without superpower status) and even against the background of the growing global crisis, it is imperative that the optimum «incorporation» of political nations into more powerful regional associations. That is why irreconcilable Euroscepticism cannot be constructive now. However, as shown in the article, this integration of Ukraine will only make sense if there is a fundamental change in the existing model of a united Europe in order to maximize the functional complementarity of political and economic institutions of nation states and supranational decision-making centers at EU level.

Keywords: EU reform, Ukraine and EU, nationalism and globalism, Euroscepticism

Трохи передісторії

Як відомо, «європейський вибір» став символом модернізації України, її здатності назавжди покінчити зі своїм тоталітарним минулим. Символічно, що саме зі студентських акцій протесту, головною вимогою яких було підписання відкладеної В. Януковичем угоди про асоціацію України з Європою, фактично розпочався протестний Майдан.

Існування певних позитивних здобутків на цьому євроінтеграційному шляху засвідчує прийняття України до ЄС як асоційованого члена, обіцяно запровадження безвізового режиму. Здавалося, збуваються обіцянки чинної ще за часів Помаранчевої революції влади, речники якої обіцяли входження України до Євросоюзу мало не протягом року. Саме тоді в уряді з'явилась посада «Віце-прем'єр-міністра з питань європейської інтеграції». І хоча пізніше її було скасовано через проросійську позицію В. Януковича, вже 2016 року дев'ять країн-членів ЄС підготували документ, в якому йшлося про повільні темпи реформування України та містився заклик до решти країн Євросоюзу активніше сприяти українськими реформам і прискоренню євроінтеграційного курсу, що призвело до відновлення згаданої посади.

Про намагання принаймні декларувати важливість саме такого прозахідного курсу також красномовно свідчить і те, що 7 лютого 2019 року Верховною Радою було ухвалено

закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО.

Але «віз і донині там»: навіть підписання угоди про асоціацію та отримання безвізового режиму з ЄС не наблизило – та й не могло наблизити – нас до постійного членства у Євросоюзі та НАТО. Свідченням цього є те, що на сьогодні існує низка країн, які також уклали подібну угоду, але навіть внаслідок свого географічного розташування в принципі не можуть вступити до ЄС. А головне, незважаючи на всі заохочувальні «жести доброї волі», відсутність перспектив отримання постійного членства в озорій перспективі не приховують і європейські експерти та політики.

Не випадково Україна отримувала останніми роками від Євросоюзу вкрай низькі квоти з багатьох позицій щодо обсягів річного експорту власної продукції до ЄС, які здебільшого повністю вичерпуються вже протягом січня. Внаслідок чого українське сільське господарство вже втратило частину свого традиційного продовольчого експорту. Водночас ЄС запровадив величезну кількість вимог з узгодження українського та європейського законодавства щодо економічних соціальних й екологічних стандартів, які уповільнюють реалізацію нашої євроінтеграційної стратегії [1, с. 230 – 246]. А це, зі свого боку, стимулює вкрай небезпечно зростання економічної залежності України від Росії.

Інтеграційна дискримінація

Що ж до причин єєсівського песимізму щодо перспектив прийняття нових членів, то чи не головна з них – кричуща невідповідність між обіцянками райдужних перспектив потужного розвитку цього геополітичного та гео економічного об'єднання, які свого часу давали «архітектори» нинішнього ЄС, та реальністю нереалізованих грандіозних планів мало не світового лідерства, уповільненим розвитком загальноєвропейського ринку економіки, а то й стагнаційним станом окремих постійних членів, що виступають тими тихохідними «кораблями», що визначають швидкість руху європейської «ескадри» загалом. Невипадково середньоєвропейський ВВП на душу населення зменшувався за кожного наступного розширення ЄС [2, с. 226 – 228].

На тлі цих негараздів в експертній спільноті почало наступати усвідомлення того, що протягом усього становлення ЄС було відсутнє належне науково-теоретичне обґрунтування базових засад цього безпрецедентного геополітичного об'єднання, яке оцінюється різними авторами чи то як специфічне федеративне, чи то конфедеративне об'єднання, в якому національний суверенітет так чи інакше делегується на наднаціональний рівень. Так, ще 2002 року група експертів високого рівня, очолювана колишнім канцлером ФРН Гельмудом Шмідтом, надрукувала доповідь під назвою «майбутня еволюція Європейського Союзу», в якій зазначалось: «Поточна криза ЄС викликана відсутністю загальної концепції майбутнього образу ЄС» [3, р. 7].

Справді, співіснує декілька вельми наукоподібних версій щодо забезпечення оптимальних параметрів будови і побудови Євросоюзу. Зокрема, йдеться про «класично федералістський», «міжурядовий» підходи, «теорію раціонального вибору», «ліберальний міжурядовий напрям», «багаторівневе управління», «управління через мережі», квазітеорію під назвою «неофункціоналізм». Але всі ці розробки фактично можна охарактеризувати як прагнення «поставити воза попереду коня»: під декларації щодо необхідності максимально прагматичного підходу до рішення вказаного надзавдання насправді пропонується підмінити стратегію – визначення курсу та принципових засад Євросоюзу, а значить і довгострокового передбачення наслідків його реалізації, тактикою дрібних кроків у напрямку, здавалося б, очевидних ситуативних цілей та їхньої корекції «за ходом справи», тобто на основі отриманих завжди проміжних результатів (або, згідно з настановами класика неолібералізму К. Поппера, максимально унікаючи будь-якого системного теоретизування – т.з. соціальної інженерії).

Інколи подібного роду концептуальний релятивізм навіть сягає ступеня апології свого роду «запрограмованого хаосу», довільної стохастичності, що так чи інакше ґрунтуються на міфології абсолютно вільного ринку, яка буцімто максимально сприятиме становленню ЄС у режимі самоорганізації і завдяки постійному стану несталості рівноваги забезпечить позитивну динаміку розвитку. Особливо на подібні ілюзії грішить саме неофункціоналізм. «Турбулентність, – пише один із засновників цього напрямку, – це термін, який ми застосовуємо стосовно до плутаних та конфліктуючих між собою уявлень акторів, що діють за надзвичайно складної соціальних обставин. Кількість акторів надзвичайно велика. Кожний із них переслідує різноманітні взаємно несумісні цілі. ...І все ж таки деякі з цих цілей можуть бути досягнуті без співробітництва з іншими. Отже, поле турбулентності – це політичний простір, в якому плутанина подібного роду переважає в дискусіях перемовин. Вона може бути субнаціональною, національною, регіональною, міжрегіональною, глобальною – і все це одночасно».

Втім, у дійсності всі подібні «концепції» реалізації тактичних рішень без належних стратегічних прорахунків є нічим іншим як переспівами поглядів, висловлених ще на початку п'ятидесятих років минулого століття тими ж Р. Шуманом та Ж. Моне, з приводу пріоритету яких як фундаторів ЄС у його нинішньому вигляді все ще продовжують точитися дискусії [4]. Так, у знаменитому «Маніфесті 30», як найбільш вдалому для успішної реалізації об'єднання Європи, Р. Шуман підкреслював: «Європа не може бути створена раз і назавжди згідно з єдиною стратегією. Вона будуватиметься на засадах конкретних досягнень, безпосереднім наслідком яких де-факто стане виникнення загальноєвропейської солідарності» [5].

Але, як відомо, очікувана солідарність так і не виникла, а виник поки що наростаючий розкол, який вже серйозно загрожує існуванню об'єднання, на яке нещодавно

Ж. Ширак

давно покладались такі великі сподівання. Та інакше і не могло бути, адже, як це не дивно, «батьки-засновники», декларуючи «благие» наміри, якими нерідко встелена дорога до пекла, з самого початку зовсім не планували будувати ЄС на засадах рівноправного співробітництва його майбутніх членів.

Ще 1975-го під час розробки спільного бюджету ЄС Л. Тіндемманс запропонував поняття «Європа різних швидкостей». Подібний підхід, але у більш широкому контексті, на початку 2000 років втілювався у моделі «Європи концентричних кіл» Ж. Делора, Е. Баладюра, до якої концептуально близькі «європейська федерація» Й. Фішера, концепція так званого міждержавного федералізму Ж. Ширака та Л. Жоспена. Саме у цій трактовці, всупереч деклараціям про необхідність максимально швидкого вирівнювання економічного потенціалу країн-учасниць, фактично визнається прийнятною ситуація, за якої держави-члени розвиваються в межах європейського об'єднання неоднаковими темпами.

І все це за умови згідно зі ст. 2 «Договору про заснування Європейської Спільноти», де зазначається, що «завданням Спільноти є, запроваджуючи спільний ринок, економічний та валютний союз, ...поширювати в межах усієї спільноти гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економічної діяльності, високий рівень зайнятості та соціального захисту, ...стабільне і безінфляційне зростання, високий рівень конкурентоспроможності та конвергенції економічних показників, ...підвищення рівня якості життя». Причому досягати це має за рахунок «...скасування перешкод вільно-

му пересуванню людей, товарів, послуг і капіталу між державами-членами».

В реальності, під заклики про рівноправність та взаємовигідність співробітництва всіх постійних членів Євросоюзу, інтегрованих до спільного економічного та інформаційного простору, із самого початку закладались економічні вимоги та політичні інститути, які унеможливають забезпечення консолідації між членами новоутвореної спільноти.

Німецько-французький гегемонізм

Зокрема, проведення загальноєвропейської політики обмежень дефіциту державного бюджету стримує зростання та знижує антикризовий потенціал національних економік, позбавляючи їх можливості проводити політику емісійного кредитування реального сектору та, з метою стимулювання експорту, ослаблювати власну національну валюту. Запровадження «євро» також, насамперед, грало на руку головному економічному важковаговику нинішнього ЄС – Німеччині з її задіяними промисловими потужностями, яка, до того ж, отримала зиск від процесу деіндустріалізації низки європейських країн, що входять до економічної еврозони. Все це дозволило стати цій країні, для фактично позбавлених економічного суверенітету членів ЄС, не тільки основним поставником продукції, а й кредитором першої інстанції, заробляючи завдяки цьому величезні дивіденди. Катастрофічні наслідки такої лихварсько-посередницької фінансової стратегії для економіки Євросоюзу загалом сьогодні відчайдушно намагається зменшити Європейський центральний банк [6].

Взагалі, максимальна, по суті, примусова уніфікація вимог до зовсім не рівних за своїм потенціалом національних економік неминуче заклала дискримінаційні умови щодо можливостей їхнього динамічного зростання. Адже подібно до того, як у боксі навіть за чесного дотримання правил поєдинок між важковаговику і спортсменом легкої ваги з великою ймовірністю призведе до перемоги першого, запровадження дефляційної моделі мінімального бюджетного дефіциту неминуче надає монопольну перевагу на спільному ринку (зокрема за допомогою скасування національних валют та запровадження «євро») потужнішим в економічному відношенні державам (в даному випадку, насамперед, Німеччині та частково Франції і Британії) коштом економічно менш розвинених країн.

А, отже, на промисловість та сільське господарство цих останніх, за неможливості проведення економічної політики стимулювання купівельної спроможності населення та кредитної накачки бізнесу, неминуче чекав занепад. Що, власне, і відбувається на наших очах: попри всі передбачені преференції та пільги для «другорядних» країн ЄС начебто з метою їхнього «підтягування» до рівня держав-лідерів внаслідок втрати конкурентоздатності національних

економік відбувається постійний перерозподіл соціального багатства на користь європейських «швидкісних потягів» та одночасні процеси деіндустріалізації країн-ізгоїв, які, до того ж, все більше потрапляють до боргової пастки. Причому, незважаючи на щорічні мільярдні пільгові дотації з боку Брюсселя, вже йдеться не тільки про кризу низки країн Східної Європи та Прибалтики, а й таких «старожилів» Старого Світу як Італія та Іспанія, що вже знаходяться у майже дефолтному, або, подібно до Греції, де-факто у дефолтному стані.

На достовірність сказаного свідчить реальний перебіг останніх подій. Замість здійснення ефективних заходів, спрямованих на те, щоб усунути всі ці кричущі невідповідності проголошеним гаслам у «спільному європейському домі», нещодавно відбулось юридичне оформлення подібного, глибоко дискримінаційного стану речей, згідно з яким одні мешканці житимуть у максимальному комфорті «нагорі», а інші – у підвальних, так би мовити, приміщеннях. Зокрема, йдеться про те, що зовсім недавно президент Єврокомісії Ж.-К. Юнкер озвучив, а лідери Німеччини та Франції підхопили, ідею так званого «двошвидкісного розвитку ЄС» [7]. Тобто фактично відбулось узаконення процесу нееквівалентного економічного поділу в межах самого ЄС. І незважаючи на це, в Римі ще в березні 2017 року країнами-членами ЄС (окрім Польщі та Великобританії) під час урочистостей з нагоди 60-ї річниці заснування Союзу таки було підписано документ під назвою «Європа різних швидкостей». Причому, як зазначалось, цей акт отримав схвальну оцінку президента Єврокомісії Ж.-К.Юнкера. Більше того, 2 січня 2019 року в німецькому місті Ахен (що вельми символічно – колишній столиці ім-

перії франків Карла Великого) канцлер Німеччини А. Меркель та президент Франції Е. Макрон підписали «Договір між Французькою Республікою та Федеральною Республікою Німеччина щодо франко-німецького співробітництва та інтеграції». На думку ряду фахівців, цими діями Франція та Німеччина, зі згоди Брюсселя, фактично стимулюють процес розшарування між країнами ЄС. Більше того, ці дві визначальні країни, прагнучи посилити взаємодію в економіці, зовнішній політиці, оборонному та військово-промисловому секторі, а в перспективі й створити спільний франко-німецький парламент, певною мірою навіть виходять за межі Євросоюзу, що може вбити черговий цвях в його труну [8].

Очевидно, що від послаблення євроінтеграційних зав'язків внаслідок запуску механізму різнорівневої інтеграції, передусім, виграють економічно більш розвинені та стабільні країни ЄС, тобто Північно-Західної частини Європи. Що ж стосується Східного блоку Євросоюзу та Півдня, зокрема Італії, Іспанії, Греції з їхніми величезними проблемами в економіці, які, до того ж, найбільше потерпають від емігрантів з Близького Сходу, то вони явно втрачають від реалізації цього проекту – звідси й посилення орієнтації тих же Італії та Греції на Китай.

Невипадково, вітаючи Ахенську угоду, Д. Туск, що був на той час головою Європейської Ради, одночасно висловив побоювання з приводу того, що посилення ядра ЄС може збільшити його вертикальну поляризацію, тому потрібні гарантії, що «зміцнення кооперації у малих форматах не стане альтернативою співробітництву в межах усієї Європи» [9].

Справді, всі вищезгадані процеси несуть реальну небезпеку існуванню нинішнього ЄС та, безумовно,

Жак Делор

не мають нічого спільного з ідеями Ш. де Голля та К. Аденауера стосовно франко-німецько лідерства у майбутньому Євросоюзі, на які посилаються нинішні космополітично-орієнтовані очільники цих двох країн: Е. Макрон та А. Меркель. Адже посилення міждержавного співробітництва між найпотужнішими державами Європи (в минулому часто затятих ворогів) трактувалось двома видатними політиками сучасності як провідна роль очолюваних ними країн у гарантуванні успішного розвитку всіх членів спільноти як суверенних держав.

Глобалістський троянський кінь

Унаслідок описаних вище процесів відбулось стрімке – насамперед, економічне – розшарування держав-учасників ЄС. Унаслідок цього нинішня ж модель ЄС все більше нагадує Сонячну систему: масивний центр притягає до себе людські, фінансові та інші ресурсні потоки, які не можуть втримати держави з послабленою власною «гравітацією», а європейські країни-сателіти, перебуваючи на віддалених стаціонарних орбітах, мають обертатися навколо «світил» – Німеччини та Франції.

Очевидно, за подібного «різношвидкісного» розвитку в межах ЄС, особливо з числа новоприйнятих, навіть отримавши статус постійного члена, Україна однозначно опиниться на найнижчому щаблі орбіти створеної гео економічної ієрархії або на найбільш віддаленій орбіті, що найменшою мірою прогривається «сонцем» загального економічного добробуту ЄС. Причому все це дуже нагадує описаний ще Е. Валлернстайном загальносвітовий поділ на «світосистемне ядро» розвинених країн і напівпериферію держав, які останні десятиліття забезпечували високі стандарти споживання і життя Заходу – багато в чому коштом рівня та якості життя власних громадян (передусім, йдеться про Китай) та «периферію» країн недорозви-

нених або, подібно до України, штучно деіндустріалізованих, десоціалізованих та денаціоналізованих. Як відомо, для всіх них уже існує особливе визначення «failed state»: «держава, що не відбулася».

Справді, попри всі інтеграційні потуги, прірва між гегемоном та новітніми домініонами на рівні загальноєвропейському, що є частиною загальносвітового, так би мовити, постнеоколоніального тренду, неухильно поглиблюється. Як тут не пригадати знаменитий біблейський вислів: «Коли будинок розділений сам у собі, неспроможний будинок той більше стояти».

Причина вищезгаданої синхронності світового космополітизму та європейського транснаціоналізму полягає в тому, що внаслідок дуже складних процесів стадіально цивілізаційного масштабу в світі запанував негативний тренд глобального нееквівалентного перерозподілу товарів, капіталів, природних та людських ресурсів на користь транснаціональних фінансово-ліхварських угруповань, діяльність яких спричинила безпрецедентні соціальні катастрофи двох світових війн. А також – Велику економічну депресію 1929 – 1933 років та навіть перманентну світову економічну кризу останніх десятиліть.

І це незважаючи на післявоєнні успіхи Франції за Ш. де Голля, Німеччини Л. Ерхарта, демілітаризованої Японія, що здійснили «економічні дива» – перехід від індустріальної до постіндустріальної фази розвитку. Причому ці досягнення стали можливі, передусім, завдяки максимальній активізації креативності громадян на основі забезпечення національної консолідації та соціальної справедливості, що і дозволяло забезпечити ефективне співробітництво між працею і капіталом («система участі» або «дирижизм» у Франції, «соціальна ринкова економіка» або «ордолібералізм» у Німеччині, «конфуціанський капіталізм» в Японії).

Показово, що нинішній Євросоюз було засновано зусиллями найбільш активних прибічників створення бездержавних «Сполучених Штатів Європи», А. Бріана та переконаного глобаліста, трансатлантиста, «людини Європи» Ж. Моне (протягом 1955 – 1975 років він очолював «Комітет за створення Сполучених Штатів Європи»), а також відомого будівничого нинішнього ЄС (і фінансиста за сумісництвом) Ж. Делора, котрий як багаторічний президент Єврокомісії запроваджував нинішній європейський федералізм і спільну європейську валюту. Зрозуміло, що подібний космополітичний проект європейського об'єднання передбачає денаціоналізацію модерних націй-держав, батьківщиною яких за Нового часу став саме Старий Світ.

Отже, стає зрозумілим намагання «батьків-засновників» ще в період заснування Європейської Спільноти Вугілля та сталі (ЄСВС) уникнути розробки геополітичної стратегії побудови ЄС і підмінити її міфом про все той же вільний ринок, що все саморганізує, причому в напрямку перетворення ЄС на федеративний устрій: «Ж. Моне дефініював ЄСВС конкретно як

«фундамент» чи «перший етап» на шляху до Європейської федерації. Розвиток концепції транснаціональної політичної спільноти підтверджує і подальша історія європейського єднання ... під гаслом «першочерговості ринкової інтеграції».

Природно і те, що Ш. де Голль був категорично проти домінування в ЄС наддержавних владних структур. Він запропонував об'єднання на засадах «Європа Батьківщин», а зовсім не національно безликих «сполучених штатів Європи». Саме тому він постійно виступав проти ідеї національного знеособлення Європи, сповідуваних Р. Шуманом та Ж. Моне, та всіляко блокував їхні євроінтеграційні ініціативи (як відомо, Ж. Моне був одним із засновників НАТО, з військових структур якого де Голль вийшов 1966-го через незгоду з американо-британським гегемоністським курсом стосовно Європи і світу).

Але незважаючи на це, після смерті цього, чи не найвидатнішого, державного діяча світового рівня саме керівництвом спеціального Конвенту, який очолив В. Ж. д'Естен, було створено проект Конституції ЄС, що відповідав ідеї прикінцевого створення федеративних Сполучених Штатів Європи Р. Шумана та Ж. Моне. І хоча його було провалено на національних референдумах у Нідерландах та в самій Франції, а саме одностайне затвердження на референдумах усіх майбутніх постійних членів було необхідною умовою прийняття проекту конституційної угоди, прописаною в основоположних документах, саме цей варіант об'єднання, врешті-решт, було все ж таки реалізовано фактично нелегітимним способом у вигляді Лісабонської угоди.

Внаслідок цього виникли нинішні європейські політичні інститути, сконструйовані так, що стало можливо приймати важливі управлінські рішення в достатньо анонімному режимі та не нести за це жодної відповідальності – через граничну анонімність прийняття управлінських рішень вони характеризуються і максимальною безвідповідальністю. Адже, як справедливо вказують критики нинішнього ЄС, нині існуючий «своерідний» поділ влад між Єврорадою, Єврокомісією, Європарламентом внаслідок безвідповідальності та управлінської неефективності цих установ скоріше призводить не до функціональної взаємодії цих інститутів як «гілок влади» політичної системи ЄС, а до розподілу влади між ставлениками європейських бізнес-еліт (звідси регулярні корупційні скандали в Єврокомісії, яка виконує роль виконавчої влади).

Одночасно, за допомогою проведення наддержавною брюссельською бюрократією активної політики мультикультуралізму та політкоректності, наслідком якої стала масова навала до країн ЄС низькокваліфікованих емігрантів, що сповідують ісламський релігійний фундаменталізм, та несприйняття гендерної рівності, толерантності, зокрема й стосовно ЛГБТ-спільноти, поступово відбувається стрімке розмивання базових цінностей європейського типу суверенності та підрив титульних етносів, які є основою на-

ціональної консолідації в державах-членах ЄС. Все це доповнюється реалізацією проекту «Європа регіонів», яка також відбувається коштом національних держав, чим фактично заохочується зростання місцевого сепаратизму, що останнім часом уже реально загрожує територіальній цілісності переважної більшості постійних членів Євросоюзу. На практиці це лише посилює загальноєвропейські негаразди.

Наростаючий супротив

Отже, стає цілком зрозуміло, через що ряд лідерів єсесевських країн, яким нав'язано статус держав «другого сорту», категорично не сприйняли всіх вищезгаданих «конструктивних особливостей» нинішньої будови ЄС. Зокрема, президент Польщі А. Дуда заявив під час XXVII економічного форуму у Криниць-Здруй: «Коли говорять, що Brexit став катастрофою для ЄС, то слід пам'ятати: Brexit – вкрай неприємна подія, але вона не загрожує єдності ЄС. Проте ініціатива щодо «Європи різних швидкостей» підриває основи Євросоюзу – спільноти рівних країн» [10].

Чеський президент В. Клаус не погодився ратифікувати низку угод, спрямованих на т.з. поглиблення євроінтеграції, зокрема план створення фонду фінансової допомоги євросоні, затверджений законодавцями Європарламенту. Більше того, В. Клаус постійно дозволяв собі порівняння ЄС з директивно-централізованим імперським Радянським Союзом і навіть відмовився піднімати загальноєвропейський прапор над Празьким замком. Критикував він і Лісабонську угоду, прийняту в обхід процедури затвердження Конституції ЄС, яка справді, по суті, є антидемократичною.

Цілком зрозуміло і те, що глобалісти в самому ЄС не могли не засудити будь-які спроби дистанціюватися від практично нав'язаного ними курсу. Одним з яскравих показників подібного наступу неоліберальних «федералістів», прибічників «сполучених штатів Європи», на «націоналістів», на мій погляд, стало недавнє рішення чеського парламенту оголосити імпічмент президенту В. Клаусу – незважаючи на те, що повноваження чеського глави держави все-одно невдовзі закінчувались.

Звідси і нарікання політичних лідерів Чехії, Польщі, Угорщини, Нідерландів (вже не кажучи про націоналістичні партії практично всіх країн Європи) на антинаціональне спрямування політики нинішнього ЄС. Все той же президент Чехії В. Клаус виступив із жорсткою критикою Лісабонської угоди як такої, що, по суті, дискримінує у ЄС невеликі держави. Лауреат Нобелівської премії, лідер знаменитої партії «Солидарність» Л. Валенса цілком справедливо зазначав, що процедура кулуарного обрання президента ЄС не дає можливості обрати як главу Євросоюзу харизматичну особистість, авторитет якої сприяв би посправжньому консолідації народів Європи.

Водночас британський прем'єр-міністр Д. Кемрон свого часу заявляв, що саме ідея нерівномірності

розвитку ЄС та нав'язування стратегії «глибокої інтеграції», всупереч проголошеним на початку його існування цілям, є підставою для виходу Об'єднаного Королівства із Євросоюзу (що і відбулось).

Нарешті як реакція на спроби протягування моделі загальнодержавної нерівноправності в державах ЄС стрімко виникають і чисельно зростають (зокрема й на рівні Європарламенту) радикальні партії правого та лівого ідеологічного спрямування, типологічною ознакою яких є євроскептицизм [11].

І саме тому можна погодитись, що, «зводячи в ранг мало не національної ідеї прагнення членства в Європейському Союзі, українцям варто було б самим собі відповісти на запитання: а що саме ми хочемо від членства в цій спільноті та на які жертви заради цього готові йти, аби потім не почуватися так само обдуреними й зневіреними як нині громадяни низки країн ЄС?».

На жаль, поки що, на мій погляд, українська влада недостатньо враховувала при формуванні своєї євроінтеграційної стратегії всі ці дуже суперечливі тенденції в житті ЄС.

Історичні шанси

Особливо хочу підкреслити, що сказане ніяк не означає, що автор статті виступає проти євроінтеграційного курсу як такого. В сучасному глобалізованому світі задля виживання окремих національних держав (особливо тих, що не мають статусу супердержав) та

ще й на тлі наростаючої загальносвітової кризи справді є нагально необхідним оптимальне «вписування» політичних націй до більш потужних регіональних об'єднань. Саме тому непримиренний євроскептицизм зараз аж ніяк не може бути конструктивним.

Інша справа, що подібне входження України до «спільного європейського дому» стане можливим, а, головне, доцільним тільки у випадку проведення глибокої комплексної структурної реформи політичних та економічних інститутів ЄС саме на проголошених в офіційних документах принципах забезпечення максимального поєднання потенціалу національних суверенітетів із загальноєвропейською стратегією розвитку [12]. Причому важливо зазначити, що ці реформи типологічно співставні з тими, які необхідно провести в Україні на державному рівні, що, окрім всього іншого, спростить синхронізацію українського та європейського законодавства [13].

Про ймовірність саме такого перебігу подій свідчить те, що подібно до того, як на глобальному рівні всі намагання перекласти проблеми неефективності нинішнього глобального тренду суспільно-економічного розвитку, врешті-решт, бумерангом повертаються до самих країн «світосистемного ядра», породжуючи в них не тільки економічну, а й світоглядно-ціннісну кризу в розвинених країнах Заходу, так подібна ж криза відтворюється і на рівні європейському. Навіть у Німеччині, що претендує на статус економічного локомотиву ЄС, різко уповільнився економічний розвиток, а в Франції на тлі спроб демонтажу моделі соціальної держави не припиняється потужна політична

Велика депресія. США

криза. Зокрема, знаменитий «Дойчбанк», діяльність якого перебуває у лихварсько-паразитичному мейн-стрімі світової фінансової системи, через безпрецедентне зростання так званого «плеча» – величезної різниці між спекулятивними активами та реальним капіталом – фактично вже є банкрутом, якого підтримують на плаву за рахунок штучних маніпуляцій зі звітністю та закачуванням інфляційної ліквідності. Йдеться про вибудовану фінансову піраміду в 70 трлн (!) євро. Згідно з іншими оцінками портфель вторинних цінних паперів оцінюється в 46 трлн євро, що в 14 разів перевищує ВВП Німеччини і, на думку фінансових аналітиків того ж МВФ, цілком може не тільки запустити ланцюгову реакцію розвалу європейської банківської системи, а й створити серйозні проблеми на світовому ринку капіталів [14]. Про фактичний стан банкрутства цього локомотиву європейських фінансів свідчить масове скорочення персоналу та відмова в найближчі три роки виплачувати дивіденди своїм вкладникам.

Як наслідок, у ряді європейських країн встановлено не просто низькі, а й від'ємні відсоткові ставки, завдяки чому фінансові установи під загрозою банкрутства навіть у збиток собі дають можливість перекредитуватись фірмам, які не в змозі повернути взяті кредити. Це дозволяє тимчасово підтримати на плаву банківську систему, але загрожує неминучим майбутнім занепадом економіки. Показово, що навіть згадуваний Європейський центральний банк встановив базову відсоткову ставку на рекордно низькому рівні – 0 %, а ставку за депозитами на рівні – 0,4 % [15].

Саме цим, до речі, можна пояснити, передусім, постійні заяви, що лунають останнім часом про необхідність пригальмувати взяті у попередні десятиліття темпи розширення ЄС та про необхідність надавати більше уваги вдосконаленню його існуючої політичної та економічної структури й зміцненню внутрішньоінтеграційних зв'язків, одночасно супроводжуючись відвертими антиукраїнськими геополітичними та геоекономічними реверенсами у бік Росії. Насправді, на тлі неухильно наростаючої світової економічної кризи лідери ЄС поки що намагаються вирішити свої економічні проблеми за рахунок більш активного використання російських природних ресурсів і ринків збуту. Звідси постійні натяки різноманітних європейських речників щодо необхідності скасування антиросійських економічних санкцій та навіть заяви з уст німецького канцлера і французького президента щодо необхідності створення спільного економічного простору «від Лісабона до Владивостока», а також про геополітичну належність Росії до сім'ї європейських народів. В цьому ж руслі знаходиться заява Е. Макрона за підсумками зустрічі з В. Путіним про необхідність повернення Росії до складу G7. Але всі ці намагання марні, позаяк лише радикальна зміна стадіально-цивілізаційної парадигми як на рівні світовому, так і європейському може дати людству шанс подолати стрімко наростаючі глобальні проблеми, що, принаймні на словах, визнає той же Е. Макрон.

Отже, проведений аналіз свідчить, що Україні при формуванні подальших планів поглибленого співробітництва з Євросоюзом необхідно враховувати, що Європа-нація аж ніяк не тотожна Європі націй. А сама ця інтеграція матиме сенс лише у випадку докорінної зміни існуючої моделі об'єднаної Європи.

Олександр ШМОРГУН,
кандидат філософських наук,
ДУ «Інститут всесвітньої
історії НАН України»

Список використаних джерел:

1. Україна та угода про асоціацію. Моніторинг виконання 2014 – 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Report_2014-2018_WEB_FINAL.pdf
2. Большая Европа. Идеи, реальность, перспективы / под общ. ред. Ал. А. Громыко и В. П. Фёдорова ; Федеральное гос. бюджет. учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук. – М.: Весь Мир; Ин-т Европы РАН, 2014. – 704 с.
3. Future Evolution of the European Union. Chairman's Report on the High-level Expert Group Meeting. Chaired by H.E. Chancellor Helmut Schmidt // InterAction Council. Paris, 11–12 April. – 2002. – 28. p.
4. Schuman R., Heilbron D. Price Schuman Or Monnet?: The Real Architect of Europe : a Selection of Speeches and Texts of Robert Schuman, 1886 – 1963. – Bron Communications, 2003. – 126 p.
5. The Schuman Declaration – 9 May 1950. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Report_2014-2018_WEB_FINAL.pdf
6. ЕЦБ готовит «влиятельный пакет мер» для поддержки экономики еврозоны. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/rus/news/2019/08/15/650651/?fbclid=IwAR3Lr8z2OreQmJEJwpSb-Gcr4HwG_IQ5WHOSIL6la7EEbdKe5VAsSQYb7Lk
7. Єврокомісія презентує концепцію «ризношвидкісної» інтеграції в ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2181998-evrokomisija-prezentue-koncepciu-riznosvidkisnoi-integracii-es.html>
8. Ахенский договор: франко-германский бастион усиливает или ослабляет ЕС? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://realist.online/article/ahenskij-dogovor-franko-germanskij-bastion-usilivaet-ili-oslablyaet-es>
9. Macron and Merkel's treaty tests European nerves. EU needs reassurance, Donald Tusk tells French and German leaders. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-and-angela-merkel-franco-german-aachen-treaty-tests-european-nerve/>
10. Европа різних швидкостей є більшою загрозою ЄС, ніж Brexit – Дуда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/09/5/7070546/>
- 20.
11. Devlin K., Mordecai M. Supporters of European populist parties stand out on key issues, from EU to Putin. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/11/18/supporters-of-european-populist-parties-stand-out-on-key-issues-from-eu-to-putin/>
12. Шморгун О. Проблеми геополітичного структурування Європейського Союзу: підсумки та перспективи / О. Шморгун // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – Спецвипуск: Європейська перспектива. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2009. – С. 199 – 204.
13. Шморгун О. Місцеве самоврядування к основа європейської моделі громадянського суспільства / О. Шморгун // Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи. Збірник наукових праць. – К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії», 2012. – С. 165 – 191.
14. Банкрутство «Deutsche Bank» підтолкнёт Евросоюз к распаду. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ruspravda.info/Bankrotstvo-Deutsche-Bank-podtolknet-Evrosoyuz-k-raspadu-22238.html>
15. Бадалов Л. По ту сторону нуля. Почему в Европе банки доплачивают заемщикам за кредит, а у нас все наоборот <https://rg.ru/2017/01/29/pochemu-v-evrope-banki-doplachivaiut-zaemshchikam-za-kredit.html>